

Duitsland worstelt met academische vrijheid

[Achtergrond](#) - 27 juni 2023 - Auteur: Sam de Graaff

Op Duitse universiteiten wordt gedebatteerd over de academische vrijheid. Wetenschappers moeten veel kunnen zeggen, maar niet alles. Waar ligt de grens?

Juli 2022, de Berlijnse Humboldt Universiteit doet mee aan de 'lange nacht van de wetenschap'. Duizenden bezoekers komen af op rondleidingen, experimenten en lezingen. Een van de optredens gaat niet door. Marie Luise Vollbrecht [zal niet spreken](#). Tegenstanders hebben een demonstratie gepland, zo heeft de organisatie vernomen.

Vollbrecht promoveert op dat moment in de biologie. Ze had het willen hebben over gender en geslacht. Van die laatste bestaan er volgens haar maar twee: de vrouw en de man. In de wetenschap wordt [inmiddels breed aangenomen](#) dat er meerdere vormen van gender én geslacht bestaan. Toch trekken Vollbrecht en medestanders aan de bel: hier is sprake van 'cancellen', vinden ze. Ook de minister van Wetenschap Bettina Stark-Watzinger mengt zich in de discussie. "Wetenschap leeft van vrijheid en debat. Daar moeten we tegen kunnen", vindt zij.

Laurens Buijs

Op 18 januari 2023 verschijnt er in het Amsterdamse universiteitsblad [Folia een opiniestuk](#). De auteur: Laurens Buijs, docent interdisciplinaire studies aan de UvA. Buijs - naar eigen zeggen links en progressief - hekelt de 'woke cultuur' binnen zijn afdeling. Hij trekt het bestaan van non-binaire mensen in twijfel en schrijft dat een debat over de coronamaatregelen op de UvA 'amper mogelijk' was. Buijs noemt zichzelf een klokkenluider.

Twee zaken, twee landen, maar grote gelijkenissen. Vollbrecht en Buijs spreken zich uit tegen het, volgens hen, gebrek aan vrijheid van meningsuiting op de universiteit. In beide gevallen zou hen het spreken onmogelijk zijn gemaakt door progressieve krachten, vaak aangeduid met de uit de VS afkomstige term 'woke'. Met name rechtse, conservatieve media, politici en opiniemakers maken zich grote zorgen over dit verschijnsel, waarvan een heldere definitie overigens vaak ontbreekt.

Anders dan in Nederland is in Duitsland de academische vrijheid vastgelegd in de grondwet.

Universiteiten zitten in hun maag met de meldingen. Juist hier zouden onderzoekers en bestuurders, leerlingen en docenten, hoogleraren en bachelorstudenten, moeten kunnen zeggen wat ze willen. Anders dan in Nederland is in Duitsland de academische vrijheid vastgelegd in de grondwet. Soms staat dat echter op gespannen voet met andere grondrechten. Daarom heeft de Universiteit Hamburg bijvoorbeeld een '[codex wetenschapsvrijheid](#)' opgesteld. Die kan als leidraad dienen.

Maar waar houdt de vrijheid van meningsuiting precies op? Bernd Scholz-Reiter, vicevoorzitter van de Hochschulrektorenkonferenz (een verbond van Duitse universiteiten) zegt in Der Spiegel dat ieder geval [individueel moet worden bekeken](#). "Als uitspraken strafrechtelijk relevant zijn of er twijfel bestaat over de naleving van de grondwet, moeten universiteiten disciplinaire maatregelen nemen." Regelmatig, zegt hij, worden medewerkers ook ten onrechte beschuldigd. Dan moet het bestuur achter ze gaan staan - ook in 'ongemakkelijke gevallen'.

De universiteiten doen er veel aan om te laten zien dat ze de discussie serieus nemen. Vollbrecht zou [twee weken later](#) alsnog spreken aan de Humboldt Universiteit. Naar aanleiding van Buijs' artikel heeft de UvA een onderzoek ingesteld naar de academische vrijheid aan de universiteit. Eind deze maand publiceert de commissie [het rapport](#).

De zaken van Vollbrecht en Buijs kregen een staartje. Na een tweet van Vollbrecht lanceerde de Duitse vereniging voor trans identiteit en interseksualiteit de hashtag '#MarieLeugnetNS-Verbrechen'. Onder een artikel over transseksualiteit in nazi-Duitsland had ze geschreven: 'Ik haat dit narratief. Het spot met de ware slachtoffers.' Vollbrecht was niet blij met de hashtag en spande een zaak aan, maar [de rechter oordeelde](#) dat haar tweet inderdaad suggereert dat ze het leed van transmensen niet als nazi-misdaden beschouwt.

Academici ontlenen autoriteit aan hun plek op de universiteit.

Laurens Buijs is ondertussen ontslagen bij de UvA. Hij vocht zijn ontslag nog aan, maar de rechter oordeelde dat de universiteit juist heeft gehandeld. Buijs werd namelijk niet ontslagen vanwege zijn 'klokkenluidersmelding', maar wegens zijn gedrag. Buijs had zich stelselmatig misdragen tegenover zijn collega's, onder meer via de mail. Donderdag werden ook de [conclusies bekend](#) van de externe onderzoekscommissie. Ook die zag geen inperking van de academische vrijheid aan de faculteit van Buijs.

Buijs is zijn baan kwijt, maar niet om zijn uitspraken. Vollbrecht promoveert nog. De academische vrijheid is groot. Lambert Koch, voorzitter van het Duitse universiteitsverbond, zegt in het eerdergenoemde Spiegel-artikel ook dat juist universiteitsmedewerkers gebonden zijn aan een hoge standaard. Want, benadrukt Koch: ook bedenkelijke uitspraken kunnen onder de vrijheid van meningsuiting vallen, maar bij academici dreigt het gevaar dat zij hun mening presenteren als wetenschappelijk feit. Daarbij ontnemen academici autoriteit aan hun plek op de universiteit.

Coronasceptici

Zeker tijdens de pandemie lieten (oud-)universiteitsmedewerkers zich horen in discussies over de coronamaatregelen. Een bekend voorbeeld is de Thais-Duitse microbioloog Sucharit Bhakdi. Zoals wel meer vooraanstaande coronasceptici was Bhakdi (76) al met pensioen, maar voelde hij zich geroepen zich in het publieke debat te mengen. De pandemie omschreef hij als 'geconstrueerd, bedacht en een leugen'. Vaccinaties zouden een plan zijn van de 'wereldelite'.

Meer [Querdenker](#), zoals de coronaprotestbeweging in Duitsland wordt genoemd, gebruiken deze argumenten. Maar ze hebben niet allemaal een doctorstitel, laat staan dat ze honderden wetenschappelijke publicaties achter hun naam hebben staan en leiding gaven aan een vooraanstaand wetenschappelijk instituut, zoals Bhakdi. Hoewel Bhakdi's uitspraken na onderzoek veelvuldig als onjuist zijn beoordeeld, vergaarde hij een heldenstatus onder de Querdenker.

In oktober 2020 nam de Universiteit van Mainz, zijn voormalig werkgever, publiekelijk afstand van Bhakdi's uitspraken. De universiteit probeerde hem ook zijn titel als emeritus-professor te ontnemen, maar slaagde daar niet in. In de wet van de deelstaat Rijnland-Palts, waar Mainz ligt, is vastgelegd dat een professortitel ook na pensioen mag worden gedragen. Alleen bij '[onwaardig gedrag](#)' kan die worden afgepakt.

Maar wat is onwaardig gedrag? Vooralsnog is bij professoren alleen ingegrepen bij strafrechtelijke of wetenschappelijke misstappen (denk: plagiaat). Bhakdi is niet veroordeeld. Wel werd er een zaak aangespannen wegens antisemitisme, maar de rechter sprak hem vrij.

In een uitgebreid artikel somt Der Spiegel de worsteling op van Duitse universiteiten met [coronasceptische wetenschappers](#), onder wie ook Bhakdi. Een ander voorbeeld is Michael Meyen (56), hoogleraar communicatiewetenschappen in München. Sinds maart is hij mede-uitgever van de radicaalrechtse (en coronasceptische) krant Demokratischer Widerstand, waarvoor hij ook een

wekelijkse column schrijft. De Ludwig-Maximilians-Universität schakelde daarop de Verfassungsschutz in, de binnenlandse veiligheidsdienst. Kon Meyens gedrag arbeidsrechtelijk door de beugel?

De uitkomsten van het onderzoek worden aan de universiteit meegedeeld, zei een woordvoerder van de Verfassungsschutz tegen de krant [Augsburger Allgemeine](#). Zoals het een geheime dienst betaamt, reageerde de woordvoerder beknopt. Wel zei hij of zij dat 'arbeidsrechtelijke stappen in ieder geval aan het universiteitsbestuur zijn'. Oftewel: die moet bepalen hoe om te gaan met de Querdenker. Laat dat nou net het dilemma zijn.

Andere zaken waarin het gaat om de grenzen van de academische vrijheid in Duitsland:

Ulrike Guérot werd [ontslagen](#) door de universiteit Bonn wegens plagiaat. Haar medestanders zijn ervan overtuigd dat haar standpunten tijdens de coronapandemie de werkelijke reden zijn van haar ontslag. Guerot was tegenstander van de coronamaatregelen en werd omarmd door de Querdenker-beweging. Na de inval van Rusland in Oekraïne wierp ze zich op als spreekbuis voor degenen die kritisch zijn over de steun aan Oekraïne. Ze schreef een boek waarin ze zegt dat het Westen Oekraïne gebruikt om oorlog tegen Rusland te voeren en suggereert dat niet Rusland maar de VS de oorlog begon.

Patrik B. van de universiteit in Kiel werd [ontslagen](#) omdat hij als journalist in de bezette gebieden in Oekraïne weinig kritisch verslag deed van de gang van zaken bij het referendum over aansluiting bij Rusland. Door Russische media werd hij als verkiezingswaarnemer omschreven, zelf spreekt hij van een research-reis. De universiteit vond dat hij het referendum daarmee legitimeerde en distantieerde zich van de docent. B. vocht zijn ontslag met succes aan.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/55828/duitsland-worstelt-met-academische-vrijheid>